

МІФОЛОГЕМА МІСЯЦЯ В ПОЕЗІЇ БОРИСА ОЛІЙНИКА

Херсонський державний університет

Космічність поетичного мислення Бориса Олійника яскраво проявляється реалізації архетипного образу місяця, через який митець розкриває безмежність космосу, гармонію світобудови, місце людини у Всесвіті. Макрокосмічне вираження лунарного образу у творчості українського поета реалізується в усіх його модифікаціях. Наприклад, у творі «Світ глибокий, мов колодязь...» зі збірки «Двадцятий вал»: *«Лунко злинуло відлуння / До галактик – від воріт. / Вдалину подаленіло, / Лагідно торкнуло місяць, / Місяць, ніби мандоліна, – / Ліна-діна – забринів»* [2, с.93-94]. Алітерація звуків *л* та *н* підкреслює легкість та милозвучність звукового образу, передає ніжність та мрійливість нічного світила, увиразнюючи змальовану автором картину у наведеному контексті. Тут відбувається розімкнення просторових меж – звук, народжений на землі, сягає космічного виміру і перетікає на астральне світило, яке, в свою чергу, продукує мелодійне звучання, чутне і на землі.

І якщо в інших поетів другої половини ХХ століття місяць традиційно взаємодіє з іншими небесними світилами, то у Б.Олійника цей образ невід'ємний від міфологеми землі. Наприклад, у поезії «О дивна ніч, о дика ніч жаги...» зі збірки «Гора»: *«Усі в чеканні: спілі краплі рос, / Земля і місяць, вишні і тополі. / І тиша в тиші. І туман у полі / І навіть вуж нечутний, мов донос»* [2, с.200]. Описуючи нічну природу, митець прирівнює до неї місяць та землю, утверджуючи таким чином їх роль у світобудові та відтворюючи праформи сприйняття людиною світу. Полісиндетон сполучника *і* в цьому уривку забезпечує спокійну тональність вірша, що підсилюється алітерацією звука *ш*, уповільнення мовлення, а відтак, і смислового виділення кожного з описаних явищ.

У міфосвіті Б.Олійника лунарний образ досить часто модифікується як земна реалія, як істота, що живе на землі. Так, у творі «Мічману Нетудихаті» із циклу «На лінії тиші» читаємо: *«А як місяць, злізши із стодоли, / Бравсь*

гострити шаблю до світанку, / Він ішов на узбережжя поля, / Що котило турсу на Диканьку» [2, с.98]. Якщо образ місяця тут замінити, наприклад, образом парубка, то вимальовується цілком реальна, звичайна, побутова картина. Проте, зважаючи, що події тут відбуваються з небесним світилом, а не зі звичайною людиною, то вибудовується міфологічний нарратив опосередковано через розгорнуту метафору, адже міфотворчість є процесом метафоротворення. Як стверджує Т.Апінян, міф не існує поза метафорою: «Міф є система метафор і, отже, не може передаватися і бути присутнім поза ними. Багатозначність міфу від раціонального пояснення втрачається. З іншого боку, при використанні міфологічної образності як засобу вираження абстрактних понять, міфологеми наповнюють сенсом найабстрактніші ідеї» [1, с.73].

Нова художня реальність, створена за допомогою неординарних метафор, у багатьох творах Б.Олійника детермінує міфологему місяця як побутовий предмет. Наприклад, в поезії «Тиша» зі збірки «Міра»: *«Все б так іти / Під материнським стягом вишні / І скибку місяця нести / В прозорій чаші тиші» [2, с.297].* Оспівування рідного краю, любов до природи проступає в кожному рядку цього вірша. Ліричний герой ніби розчиняється в навколишній природі, прагнучи доторкнутися навіть до недосяжного астрального світила, утверджуючи свою єдність із навколишнім світом. Така світоглядна позиція українського поета віддзеркалює основоположні позиції пантеїзму. А метафора *скибка місяця* несе в собі значення місяця-молодика, який за візуальною асоціацією часто порівнюють зі скибкою кавуна чи хліба.

А у вірші Б.Олійника «Тривога» зі збірки «Поезії» молодий місяць порівнюється із шаблею, що асоціюється із небезпекою: *«Андалузька гітара зітхне наді мною печально, / І, як зігнута шпага, впаде мені місяць до ніг» [32, с.63].* Навіть лунарний образ тут покликаний нарощувати тривожну, загрозливу, неспокійну настроєвість твору, адже не властива йому риса падати додолу підсвідомо викликає занепокоєння. Описуючи страх перед чужиною та прагнення захищати рідний край у час війни, митець присвячує цей твір матері, любов якої він відчуває навіть на відстані: *«І на тому камінні, де серце моє*

розколось, / Похитнувши на вибухах місяця срібний ковчег, / На високих вітрах зашумить українська тополя / Голубими листками моїх і твоїх очей» [2, с.63]. Масштабність лиха, спричиненого війною, тут досягає навіть небесного світила, яке автор метафоризує у вигляді срібного ковчеза, образ якого перегукується із символікою місяця в єгипетській міфології, за легендами якої срібний човен Тота-Місяця переправляє померлих до потойбічного світу [3, с.61]. Відтак, у наведеному прикладі підтекст спрямований на ініціювання засудження воєнних дій в цілому. Знову констатуємо пантеїстичний світогляд поета, підтвердженням якого тут є співвіднесення ліричного героя із тополею.

Продовжуючи тему війни, Б.Олійник у поезії «Нічний візит» зі збірки «Таємна вечерея» міфологему місяця порівнює із вибуховою зброєю: *«...Місяць обірвавсь, як бомба, – / Прямо меживіч»* [2, с.379]. Такими словами завершується алегоричний твір, у якому лунає заклик до слов'ян захищати Югославію у косовській війні. Український поет критикує байдужість слов'янських народів до подій у Косові 1999 року (*«Вам волали: «Гей, слов'яни!» – ви ж ховалися до нір (...)*» [2, с.379]). Саме тому митець вводить до контексту образ місяця, який у відповідь на таку індіферентну реакцію людей щодо воєнного стану в сусідній державі вибухає їм прямо межі віч. Такий докір стає натяком на те, що спокій і мир слов'ян є хитким, що байдужість може призвести до непередбачуваних обставин, однією з яких і є падіння нічного світила.

Екзистенційні настрої досить часто супроводжують лірику Б.Олійника, що визначає не тільки загальну тональність його поетичних текстів, але й впливає на спосіб художнього моделювання дійсності. Так, архетипний образ місяця під пером українського поета вбирає в себе загальну екзистенційну настроєвість й почасти символізує страх, ворожість, сум тощо. Наприклад, в поемі «Дорога»: *«Під місяця надщербленим ножем, / Під золотим свічадом Козерога / Гримить, вмира і виповза вужем / Хребет Планети – втоптана Дорога. // І пилом осіда над нею час... / Так звідки ж ти, Дорого, почалась?»* [2, с.444]. Порівняно з іншими небесними світилами лунарний образ тут набуває семантики загрози,

небезпеки, яка перетікає на архетипний образ дороги, що тут символізує нескінченність часу, вічність, що імпліцитно стосується всієї плеяди планет та світил, згаданих у творі. Метафоричне порівняння лунарного образу із надщербленим ножем, що ґрунтується на основі візуальної подібності, окрім екзистенційної символіки, несе в собі значення півмісяця, котрий є частиною космічної світобудови, до якої автор відносить і міфологему дороги.

Експліцитно космічний лад відображений у вірші Б.Олійника «Собі на п'ятдесятиліття» зі збірки «Поворотний круг», де звертається увага на властивість місяця обертатися навколо землі: *«Кружеля по колу / Стара сонілка, / Як у вічнім космосі / Молодик»* [2, с.321]. Земні реалії тут лаконічно порівнюються із космічними, утверджуючи всесвітню гармонію та довічний рух астральних тіл у космосі. Таким чином, лунарний образ символізує вічність, безкінечність, циклічність життя у Всесвіті.

Взаємодія космічних законів та ритмів буття яскраво віддзеркалена в поемі Б.Олійника «Сім»: *«О, як ця омана купує! Бо все – як було: / І ночі, і дні пропливають у звичному плінні. / І сонце щоранку підводить античне чоло, / І місяць щовечір гойдає колиску дитині, // Нуртує загал у робочій, крутій товчії, / Будуються плани життєвські на завтрашній вечір»* [2, с.646]. Споконвічний цикл добових, річних, біологічних ритмів описується автором як звичний, сталий, незмінний рух універсуму, що відіграє важливу роль у житті людини. І якщо сонце тут зображується недосяжним, далеким, відчуженим, то місяць узаємодіє з людиною, турбується про неї, допомагає їй. Полісиндетон і використаний з метою уніфікації всіх важливих елементів Всесвіту, надаючи кожному з них однакової значущості в космічній ієрархії.

А ось в баладі «Ніч масок» зі збірки «Відлуння», де розгортається широка панорама ночі, Б.Олійник протиставляє організованому світовому порядку безструктурний, невпорядкований, двовимірний простір, у якому день і ніч втрачають свої горизонти: *«День не спить і вночі, / бо його агентура / мовчить / в телеграфних ключах, / в шифрувальних машинах, / у холодних очах локаторів / і всезнаючих асінезаторів, / у лукавому місяці, / що забрався на раму віконну / і*

хихика в кулак: / «Ат, нехай собі тішаться» [2, с.128-129]. Одухотворені космічні реалії, втілені в парадоксальних модифікаціях як результат ускладненого образного сприймання світу митцем, взаємодіють із земними технічними приладами. Персоніфіковане нічне світило переростає в міфологічний образ, що набуває здатності розмовляти, відчувати, реагувати на нічні події.

Література:

1. Апинян Т. Тоска по мифу или миф как событие современности / Т.А. Апинян // *Философские науки*. – 2004. – №11. – С.73-83.
2. Олійник Б. Стою на землі: Вірші та поеми: [Текст] / Б.І. Олійник; упоряд. Т.В. Майданович; передм. Л.М. Талалай. – К.: Криниця, 2003. – 696 с.
3. Рак И. Египетская мифология. Изд. 20-е, переработ. и дополн. / И.В. Рак. – Спб.: «Журнал «Нева»; «Летний сад», 2000. – 416 с.

Цепкало Т.О. Міфологема місяця в поезії Бориса Олійника // European Applied Sciences is an international, German/ English/Russian language, peer-reviewed journal and is published monthly. – 2014. – № 12 (December). – P. 92-93.